

O'ZBEKISTONDA FAOLIYAT YURITUVCHI DINIY KONFESSIYALARNING MOHIYATI**Azamova Sitora Ayonovna**

SHDPI Ijtimoiy fanlar kafedrasida o'qituvchisi

ShDPI II bosqich talabasi **P.Allamurodova**ShDPI II bosqich talabasi **D. Otamurodov**

O'rta Osiyo mintaqasida, xususan, O'zbekiston azaldan turli urf-odat, madaniyat, til, turmush tarziga ega bo'lgan, xilma-xil dinlarga e'tiqod qiluvchi bir-biriga o'xshash bo'lmagan bir necha xalqlar yashagan o'lkadir. Dinlararo bag'rikenglik va millatlararo hamjihatlik o'zining chuqur tarixiy ildizlariga ega. Yurtimiz hududi ming yillar davomida Buyuk Ipak yo'lining muhim qismi bo'lib kelgan. Bu yerda savdo-sotiq, ilm-fan, madaniyat markazlari vujudga kelgan. Ularning rivojlanishida xalqimizga xos bag'rikenglik, mehmondo'stlik, o'zga madaniyat vakillariga hurmat tuyg'ulari asosiy omillardan bo'lgan. Shuning uchun o'lkamizda turli xalqlar urf-odat va an'analari o'zaro uyg'unlikda rivojlanib borgan.

Mazkur diniy jamoalar o'rtasida bag'rikenglik madaniyatini shakllantirish mamlakatimiz taraqqiyoti, turmushimiz obodligi garovlaridan biridir.[2] "Konfessiya" so'zi (lotincha - "confessio") o'zbek tiliga tarjima qilinganda "e'tiqod qilish" degan ma'noni anglatadi. 2013-yil yanvar holatiga ko'ra O'zbekiston Respublikasida 16 ta konfessiya va 2223 ta diniy tashkilotlar faoliyati ko'rsatmoqda. Ular quyidagilar: Islom (O'zbekiston musulmonlar idorasi), Pravoslavlik (Toshkent va O'zbekiston eparxiyasi), Katolik (Rim katolik cherkovi), Lyuteranlik (Nemis-lyuteran cherkovi), Arman-apostol cherkovi Pyatidesyatniklar (To'liq injil xristianlari), Baptislar (Yevangel-xristian baptistlar cherkovi) Novoapostol cherkovi, Yettinchi kun adventislari, "Golos bojiy", Iyegovo shohidlari, Koreys protestant cherkovlari, Krishnani anglash jamiyati, Buddaviylik, ro'yxatga olingan.

Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) tomonidan 1995-yil - Xalqaro bag'rikenglik yili deb e'lon qilindi va uni amalga oshirilishida muvofiqlashtiruvchi tashkilot - YUNESKO deb topilgan. Shu yili YUNESKO Bosh konferensiyasi "Bag'rikenglik tamoyillari Deklaratsiyasi"ni qabul qildi.

"Bag'rikenglik tamoyillari Deklaratsiyasi"da bag'rikenglik tushunchasiga aniqlik kiritilib, turli shart-sharoitlarda davlat va shaxs munosabatlari, huquq va vazifalari belgilab berildi.

"Bag'rikenglik tamoyillari Deklaratsiyasi" da bag'rikenglik tushunchasiga shunday ta'rif berilgan: "Bag'rikenglik - bizning dunyomizdagi turli boy madaniyatlarni, o'zini ifodalashning va insonning alohidaligini namoyon qilishning xilma-xil usullarini hurmat qilish, qabul qilish va to'g'ri tushunishni anglatadi. Uni bilim, samimiyat, ochiq muloqot hamda hur fikr, vijdon va e'tiqod vujudga keltiradi. Bag'rikenglik - turli tumanlikdagi birlikdir. Bu faqat ma'naviy burchgina emas, balki siyosiy va huquqiy ehtiyoj hamdir. Bag'rikenglik - tinchlikka erishishni musharraf qilguvchi va urush madaniyatsizligidan tinchlik madaniyatiga eltuvchidir".

"Bag'rikenglik" tushunchasi ilmiy faoliyat va ijtimoiy hayotning turli sohalari, jumladan, siyosat va siyosatshunoslik, sotsiologiya, filosofiya, ilohiyot, ijtimoiy axloq, qiyosiy dinshunoslik kabi sohalarda keng istifoda etiladigan tushunchalardan biri hisoblanadi. Lotincha tolerare, ya'ni "chidamoq", "sabr qilmoq" ma'nosini anglatgan bu so'z, asosan bir insonning boshqa inson dunyoqarashiga toqat qilishini bildirsa-da, etimologik tahlil uning tom ma'nosini doim ham ochib beravermaydi.[3]

O'zbekistonda vijdon erkinligini ta'minlanishi. Vijdon erkinligi tabiiy huquq va erkinliklar sirasiga kiruvchi, har bir shaxsning ajralmas huquqlaridan biridir. Shaxsning tabiiy huquqlari davlatning

insonga bergan "tuhfasi" emas, balki insonning munosib turmush va hayot tarzini tanlash bilan bog'liq real imkoniyati hisoblanadi.

Shu bilan birga, tabiiy huquqlar jumlasiga kiruvchi erkinliklarni qonun chiqaruvchi o'zi xohlaganda qisqartirishi yoki cheklashga ham haqli emas. Chunki bu huquqlar insonlarga tabiatan (Xudo tomonidan) berilgan in'om sanaladi. Vijdon erkinligi ham xuddi shunday.

Vijdon erkinligi insonning asosiy erkinliklaridan bo'lsa-da, qonunda o'z ifodasini topib, muhofaza ostiga olingandagina chin ma'noda huquq darajasiga ko'tariladi. Aks holda shaxsning qalb kechinmalarini ifodalovchi bu huquq haqiqiy ma'nosini yo'qotadi.

Bu erkinlik deyarli barcha davlatlarning konstitutsiya va qonunlarida, shuningdek, qator xalqaro hujjatlarda huquqiy jihatdan himoyaga olingan.

"Vijdon" (arab. ehtiros, his-tuyg'u, insof, diyonat) kishining o'z xatti- harakati, qilmishi, yurish-turishi uchun odamlar, jamoatchilik oldidagi mas'uliyat hissi, insoniylikning asosiy belgilaridan biri; diyonat, insof", deya izoh berilgan.

Bundan ko'rinib turibdiki, vijdon so'zining birinchi ma'nosi insoning o'z xatti- harakatlari uchun o'zgaralar oldidagi mas'uliyat hissi hisoblanar ekan.

Huquqiy mezonda vijdon tushunchasi "vijdon erkinligi" shaklida keladi. O'zbekistonning asosiy qomusi Konstitutsiyadaning 31-moddasida va O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining (yangi tahriridagi) 35-moddasida ta'kidlanishicha "Hamma uchun vijdon erkinligi kafolatlanadi. Har bir inson xohlagan dinga e'tiqod qilish yoki hech qaysi dinga e'tiqod qilmaslik huquqiga ega. Diniy qarashlarni majburan singdirishga yo'l qo'yilmaydi" (35-modda), degan qoida mustahkamlangan.

Bu qoidaga ko'ra "vijdon erkinligi" degan tushunchaning mazmun-mohiyati shaxsning xohlagan dinga e'tiqod qilishi bilan birga, hech qanday dinga e'tiqod qilmaslik ixtiyorini ham qamrab oladi. Bu modda so'ngida " diniy qarashlarni majburan singdirishga yo'l qo'yilmaydi", degan muhim qoida asosida, har bir inson haqli bo'lgan huquqning buzilmasligi uchun qonuniy zamin tayyorlangan. Buning zamirida vijdon erkinligiga nisbatan har qanday tahdidni bartaraf etish istagi yotadi.

Shunday qilib, Konstitutsiyamizdagi norma asosida vijdon erkinligi uch jihatni anglatadigan huquqiy kategoriya sifatida namoyon bo'ladi.

Muayyan shaxs Xudoga ishonishi, xohlagan diniga e'tiqod qilishi mumkin.

Xudoga va dinga ishonmasligi, ularga nisbatan betaraf bo'lishi mumkin.

Dahriy, ya'ni hech bir dinga e'tiqod qilmaygina qolmasdan, balki ularni inkor etishi mumkin.

Bu vijdon erkinligi huquqi aynan shu masalalar bilan cheklanadi degani emas. Odatda, konstitutsiya davlatning asosiy qonuni bo'lib, yoritiladigan normaning umumiy jihatlarini o'zida qamrab oladi. Konstitutsiya asosida qabul qilingan qonun va qonun osti hujjatlarida norma kengroq yoritiladi va sharhlanadi.

Respublikamizda davlat organlari bilan diniy tashkilotlarning o'zaro munosabatlarini muvofiqlashtirish hamda vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risidagi qonun hujjatlari ijrosini nazorat qilish vazifasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Din qo'mita zimmasiga yuklangan.

Qo'mita har bir shaxsning vijdon va diniy e'tiqod erkinligi huquqi, fuqarolarning dinga bo'lgan munosabatidan qat'i nazar tengligini ta'minlash, shuningdek diniy tashkilotlar faoliyati bilan bog'liq munosabatlarni tartibga solish sohasidagi vazifalarni hal etish vakolati berilgan davlat boshqaruvi organi hisoblanadi. U mahalliy davlat hokimiyati organlari bilan birgalikda vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risidagi qonun hujjatlariga muvofiq diniy masalalarni hal qilishda yagona siyosatni amalga oshiradi.

Diniy tashkilotlarni vijdon erkinligini ta'minlashdagi o'rni va ahamiyatini hisobga olib davlat tomonidan ularga bir qator imtiyozlar ham belgilangan. Jumladan, Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida»gi qonunning 16- moddasida diniy tashkilotlar muayyan miqdorda davlat mulkidan foydalanishlari mumkin ekani ko'rsatilgan. Shunga ko'ra, diniy tashkilotlar o'z ehtiyojlari uchun davlat organlari tomonidan shartnoma asosida beriladigan binolar va mol-mulkdan foydalanishga haqlidir. Bu esa tegishli hokimiyat organlari ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasining "Madaniy meros ob'yektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish to'g'risida"gi qonunining 27-moddasiga muvofiq tarixiy va madaniy yodgorliklar ob'ektlari va buyumlar diniy tashkilotlarga tekin foydalanish shartnomasi shartlarida berib qo'yilishi ko'zda tutilgan.

Shunday qilib, O'zbekistonda barcha shaxslarning vijdon va e'tiqod erkinligi huquqini ta'minlashga xizmat qiluvchi diniy tashkilotlarning hech bir to'siqlarsiz, qonunda belgilangan tartib va asoslarda faoliyat olib borishlari uchun tegishli huquqiy asos va tashkiliy shakllar ta'minlangan. Bu holat davlatimizning dunyoviy demokratik davlat sifatida rivojlanayotgani hamda diniy bag'rikenglik tamoyillariga sodiq ekanligini ko'rsatadi. O'zbekiston zaminida kishilarda, yurtimizda tarixan diniy zamindagi adovat va kelishmovchiliklar bo'lmagani, turli konfessiyalar va din vakillariga nisbatan yuksak ehtirom va hurmat, o'zaro murosada yashashga intilish xalqimizning asrlar osha kamol topgan fazilatlaridan biri ekani haqida tegishli bilim, ko'nikma va qadriyatlar tizimini shakllantirish bag'rikenglik madaniyatini tarbiyalashning zarur sharti hisoblanadi.

Davlatimiz tomonidan yurtimizda tinch -totuvlikni kamol toptirish, millatlararo bag'rikenglik tamoyilini yanada mustahkamlash borasida bir qancha ustuvor vazifalar amalga oshirilmoqda.

Bag'rikenglik va o'zaro hurmatni qaror toptirish, diniy e'tiqodni ta'minlash, e'tiqod qiluvchilarning huquqini himoya qilish, ularning kamsitilishiga yo'l qo'ymaslikka ko'maklashishga qaratilgan harakatlarimiz butun dunyoda manzur bo'lmoqda. Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining 72-sessiyasida "Ma'rifat va diniy bag'rikenglik" deb nomlangan rezolyutsiyaning qabul qilish taklifi O'zbekiston tomonidan ilgari surilgani va ushbu hujjatning qabul qilingani bunga yaqqol misol bo'la oladi.

2017-yil 19-sentabr BMT Bosh Assambleyasining 72-sessiyasida³⁴ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ishtirok etib nutq so'zladi. Shavkat Mirziyoyev sessiya ishtirikchilariga BMT Bosh Assambleyasining "Ma'rifat va diniy bag'rikenglik" deb nomlangan maxsus rezolyutsiyasini qabul qilish taklifini berdi. Bu hujjatning asosiy maqsadi:

1. Barchaning ta'lim olish huquqini ta'minlashga, savodsizlik va jaholatga barham berishga ko'maklashishdan iborat

2. Ushbu rezolyusiya bag'rikenglik va o'zaro hurmatni qaror toptirish, diniy erkinlikni ta'minlash, e'tiqod qiluvchilarning huquqini himoya qilish, ularning kamsitilishiga yo'l qo'ymaslikka ko'maklashishga qaratilgan.

2018-yil 19-dekabr BMT Bosh Assambleyasi 12-yalpi sessiyasida rezolyutsiya qabul qilindi.[4]

O'zbekiston Respublikasida bugungi kunda diniy xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha izchil ishlar olib borilmoqda. Yoshlarimizni turli tahdid va diniy hurujlardan himoyalash maqsadida turli xil tadbirlar o'tkazilmoqda. Bunga misol bosh qomusimiz Konstitutsiyamiz qabul qilingan kun munosabati bilan Konstitutsiya bo'yicha turli xil insho, maqola, tezis, rasmlar va vediorolik ko'rik tanlovlari o'tkazilib kelinmoqda. Bu orqali inson haq huquqlarini bilish orqali dinninig ham davlatdan ajratilganini va uning haq huquqlari davlat tomonidan himoyalanganligini bilishadi. Dinni bilish uchun yoshlar uni har xil noto'g'ri saytlardan emas balki ishonchli tekshirilgan ma'lumotlardan olishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Nurillaevich O. B. et al. Factors Of The Formation Of Ecological Culture In The Education And Training System //Journal of Pharmaceutical Negative Results. – 2022. – C. 984-989.
2. Aralovna O. G. et al. Ecological globalization and its social place in the globalization system of processes //Journal of Survey in Fisheries Sciences. – 2023. – T. 10. – №. 1S. – C. 5000-5006.
3. Ayonovna A. S. The Need for the Formation of Environmental Education and Upbringing in Young People in the Conditions of Environmental Globalization //Global Scientific Review. – 2023. – T. 13. – C. 7-10.
4. Ayonovna A. S., Xudoyberdi o'g'li P. L. EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA EKOLOGIK OMIL TUSHUNCHASI ' //TADQIQOTLAR. UZ. – 2024. – T. 40. – №. 4. – C. 135-139.
5. Ayonovna A. S., Xudoyberdi o'g'li P. L. EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA EKOLOGIK OMIL TUSHUNCHASI ' //TADQIQOTLAR. UZ. – 2024. – T. 40. – №. 4. – C. 135-139.
6. Ayonovna A. S. IN THE CONTEXT OF ENVIRONMENTAL GLOBALIZATION, THE NEED FOR ENVIRONMENTAL EDUCATION BECOMES A PRIORITY //American Journal Of Social Sciences And Humanity Research. – 2024. – T. 4. – №. 07. – C. 30-35.
7. Shakhrisabz A. S. A. THE USE OF THE SCIENTIFIC HERITAGE OF ORIENTAL SCIENTISTS IN THE FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE AMONG SCHOOLCHILDREN IN THE CONTEXT OF ECOLOGICAL GLOBALIZATION //International Scientific and Current Research Conferences. – 2024. – C. 94-97.
8. Ayonovna A. S. et al. GLOBALLASHUV DAVRIDA EKOLOGIK MUAMMOLARVA ULARNING YECHIMI //Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari. – 2024. – T. 12. – №. 1. – C. 20-24.
9. Azamova S. EKOLOGIK GLOBALLASHUV SHAROITIDA O 'ZBEKISTON TA'LIM MUASSASALARIDA EKOLOGIK MADANIYATNING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI //Universal xalqaro ilmiy jurnal. – 2024. – T. 1. – №. 4. – C. 286-289.
10. Azamova S. A. PROBLEMS OF FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE IN THE CONTEXT OF ECOLOGICAL GLOBALIZATION //BEST JOURNAL OF INNOVATION IN SCIENCE, RESEARCH AND DEVELOPMENT. – 2024. – T. 3. – №. 5. – C. 743-749.
11. Azamova S. UMUMTA'LIM MAKTAB O 'QUVCHILARIDA EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHNING USUL VA VOSITALARI //Interpretation and researches. – 2024.
12. Azamova S. EKOLOGIK TA'LIM VA TARBIYANING RIVOJLANISH BOSQICHLARI //Talqin va tadqiqotlar. – 2024. – T. 1. – №. 1.
13. Ayonovna A. S. A. S. YOSHLARDA EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA EKOLOGIK TARBIYANING SAMARALI YO 'LLARI VA BOSQICHLARI //Farg'ona davlat universiteti. – 2023. – №. 6. – C. 136-136.
14. Shavkat Mirziyoyev "Buyuk kelajagimizni mard va oliyanob xalqimiz bilan birga quramiz"- 2017

15. Dinshunoslik asoslari- o'quv qo'llanma-"Toshkent islom universiteti "nashriyot -matbaa birlashmasi-Toshkent 2013
16. DINSHUNOSLIK -akademik litseylar va kasb hunar kollejlari uchun o'quv qo'llanma-Toshkent "Niso Poligraf" 2016
17. Dinshunoslik-o'quv qo'llanma Hanifa Haydarova.